

ІСТОРИОГРАФІЯ

УДК 930.1«19»(477)

Гломозда К. Ю.

СТАН УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРИОГРАФІЇ ТА ВИЗНАЧЕННЯ ЇЇ РОЛІ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Маючи чіткі орієнтири подальшого поступу в здобутках сучасної світової історіографії, українська історична наука розвивається за об'єктивними закономірностями. Вона обирає найадекватніші шляхи та прийоми пов'язання новітніх історичних методів із актуальними потребами не до кінця трансформованого суспільства. Усунення неприйнятних тез традиційного історичного міфу й оформлення надійніших підвалин історичної свідомості нової європейської нації стимулювало б суспільні потреби у фундаментальних історичних дослідженнях, прискоренні модернізації методологічного арсеналу й набутті фахівцями реальної свободи наукового пошуку.

За сучасних умов суспільно-політичного життя українська історіографія виконує не лише наукові, а й соціокультурні функції, виступає засобом формування національної свідомості [1]. Попередні підсумки її розвитку в незалежній державі вже не раз підводилися в історіографічних працях [2]. Публікації останніх років, де розглядалися проблеми стану історичної науки в Україні, переорієнтації її завдань і змісту, інноваційних підходів до історичного дослідження тощо, у свою чергу теж ставали предметом спеціального розгляду [3]. Наслідком розробки протягом 2000-2003 рр. у Львівському національному університеті ім. Івана Франка наукової теми «Українська історіографія на зламі XX і XXI століть: здобутки і проблеми» стала ґрунтовна праця, де зроблено спробу оглянути й узагальнити здобутки української історіографії, методологічні й методичні аспекти історичних досліджень, а також їхній вплив на формування національної свідомості [4].

Протягом свого становлення новітня українська історіографія повсякчас лишається предметом спеціальної уваги наукових кіл як в Україні, так і за її межами. Стан цієї науки і далі здебільшого визначається як кризовий. Ця криза пов'язується насамперед з низькою фаховою підготовкою багатьох істориків, пануванням емпіричних, описових досліджень, погіршенням якості джерельних видань, браком сучасної парадигми української історії, яка б дала змогу вийти на сучасні

рівні й стандарти наукового опрацювання (методологічний вакуум), невідповідною інфраструктурою науки та занепадом наукової етики.

Критики сучасної української Історіографії «ззовні» наголошують на бракові в ній сучасних підходів соціологічної, психологічної та компаративної історіографії, самі ж зосереджуються на аналізі «міфічних структур національної історіографії» [5], ставлять запитання, чи продукований такою обмеженою історіографією «популярний націоналізм» бажаний у Європі кінця XX ст. [6]. «Зсередини» причини кризових явищ вбачаються у наслідках спотвореного розвитку суспільних наук за радянських часів, «поверненні» від марксизму до попередніх схем XIX - поч. XX ст., політичній заангажованості історіописання за доби пошуку нової національної ідентичності, ігноруванні світового контексту історії України, а також у недоліках адміністрування науки за сучасних умов. «Практично всі автори... погоджуються з тим, що сучасний стан історичної науки в Україні великою мірою обумовлений залишками марксистсько-ленінського світогляду і методології історії, який продовжує домінувати в застарілих підходах до вибору тем досліджень, а зміна відбувається лише на оціночному рівні» [7]. Водночас, для розгляду нашої теми важливо не забувати, що історичні знання тривалий час розвивалися від суцільної міфологізації реального життя до вироблення спільних поглядів на ми-

нуле «з метою кращого розуміння сучасності й перспектив майбутнього», а історична наука «втрачала свій ореол "вчительки життя", перетворюючись на зрадливу "прислужницю" політичних та ідеологічних доктрин». Але навіть за втрати ілюзій щодо наукової об'єктивності історичних знань повернення до уявлень про історіографію як один із жанрів пропагандистської літератури або белетристики є крайністю [8].

Однак чи не всі визначення недоліків сучасної української історіографії мають своїх опонентів. Відтак дослідження спеціальних історіографічних праць у цій царині залишається, на наш погляд, актуальним завданням. У цій статті ми маємо на меті розглянути спроби визначення стану наукової історіографії в Україні у зв'язку з функціями, які ця наука покликана виконувати в сучасному суспільстві.

* * *

Визначення й пояснення кризового стану сучасної української історіографії здійснюються у методологічній, «функціональній» та організаційній площинах, тісно пов'язаних між собою. Так, вважають що відсутність в Україні розгалуженої й добре структурованої сфери досліджень зарубіжної історії негативно впливає на розвиток розробок національної історії, оскільки традиційно вітчизняні представники «т. зв. "всесвітньої історії" були носіями теоретичних і методологічних новацій зарубіжної історичної думки» [9]. Як зазначив Л. Зашкільняк, позбувшись ідеологічної та інституційної спадщини радянського часу, українські історики потрапили до «методологічного хаосу» через неготовність багатьох із них вести діалог із західними вченими на фаховому рівні [10]. За Г. Заїченком, головна причина кризового стану в суспільствознавстві загалом - це криза історичного пізнання, «зумовлена відсутністю глибинних прозрень і проривів у теоретичній сфері, ігноруванням евристичних методологічних прийомів, гіпотез, історіософських побудов», а на думку Г. Пасеченка, недостатня наукова цінність багатьох історичних праць пов'язана з недостатнім рівнем фахової підготовки дослідників [11]. З погляду Я. Грицака, типологія праць українських істориків останнього десятиріччя є підставою для «типології» самих дослідників, серед яких досі задають тон «старші історики радянського періоду, котрі сприйняли нові правила гри». Строкатість кадрового потенціалу історичної науки поєднується з потребою розробок у теоретичній ділянці. «В українській історіографії фактично запанували дві основні парадигми - національна, заснована на схемі М. Грушевського із

запозиченнями з т. зв. "державницької", і пост-позитивістська — поки що дуже слабка»; молоді пропонуються позитивістські взірці історіописання, поширені у ХІХ ст. [12]. Узагальнено й системні недуги сучасної історіографії, що їх убачають у застарілій організації, стандартах і методиці підготовки фахових істориків; незадовільній активності вітчизняних науковців на міжнародній арені; практичній відсутності між-дисциплінарної взаємодії; заниженні критеріїв наукової вимогливості до продукуваних творів; у недостатньому вкоріненні наукової етики і фахової атмосфери в наукових осередках [13].

* * *

Постановка питання про методологічні недоліки сучасної української історіографії неодмінно пов'язується з проблемою історичного «міфу» та його місця в історичній літературі. Скидається на те, що саме в цій площині раз у раз зіштовхуються найдошкульніші й найамбітніші погляди на сучасне буття українського історіописання.

З точки зору Я. Дашкевича, «сучасні міфотворці, відповідно ідеологічно закомплексовані (в дусі націоналізму, комунізму, клерикалізму), або просто психічно хворі» - це не більш ніж такі «історики», що умовно підпадають під дане професійне означення [14]. І. Гирич вважає національний міф «річчю не лише корисною, а й необхідною, особливо для нашого сучасного суспільно-політичного життя» [15]. О. Сидоренко ж основні недоліки історіографії виводить з того, що «через цілий період модерності українська історична схема та її наукові і народні вияви були і й надалі залишаються характерно телеологічними, реактивними, апологетичними і самодостатніми» [16].

Український національний міф постає в сучасній літературі або витвореною за несприятливих умов «органічно-національною схемою історичного буття як переконуючого ідентично-творчого опису давнини на означення сучасного буття», створеного не за законно-нормативними принципами, а як відгук на метарозповідь, відповідну імперській ідеології, або ж як «набір чи система уявлень про національне минуле, знакових історичних суспільно-значущих символів, які мають стабільну морально-політичну цінність і є необхідною нормативною складовою національної ідентичності» [17]. Класичний національний міф оформився на зламі ХІХ-ХХ ст. у працях М. Грушевського. Формальне засвоєння його історичної схеми як історичної та ідеологічної основи української держави пов'язується з Першим конгресом Міжнародної асоціації

україністів 1990 р., а остаточне ж і загальне визнання її як традиції для відродження історіографії - з ювілейними урочистостями восени 1996 р. [18]. Утім, сама перемога ідеї незалежності на референдумі 1991 р. може бути представлена як наслідок перемоги двох міфів: історичного та економічного [19].

Для згаданої критики «ззовні» наявність в українській історичній літературі «міфічних елементів» є сталим ґрунтом закидів у відсталості від належного рівня. Вважається, що в сучасній Україні провідним принципом історіографії є «відверто націоналістичне переписування минулого, яке розглядає суверенну, національну державу як телеологічний наслідок історії» [20]. Західні історики плекають сумніви у доцільності «перекроювання» (reconfiguring) історії колишнього СРСР на понад п'ятнадцять національних історій і вбачають у таких спробах відкочування до націоналізмів ХІХ ст. [21]. Відзначаючи певні позитивні зрушення (щодо тематики досліджень, методологічної багатоманітності, проведення дискусій), зарубіжні фахівці, зокрема канадський історик М. Бейкер, і далі наполягають на тому, що національна парадигма обмежує можливості досягнення історичної правди, не відбиває дійсного багатомірного стану речей, приводить до заміни одних міфів іншими, перешкоджаючи дослідженню реальних соціальних процесів [22]. Показово, що в нещодавно виданій «Всезагальній енциклопедії історіописання» українська історіографія окреслюється лише «від Нестора до Івана Крип'якевича», а позитивні зрушення пов'язуються виключно з тим, що «з розвитком контактів між ученими в Україні та поза нею і в міру того, як стає доступним новий матеріал, значення поля досліджень зростатиме» [23].

Маючи імунітет проти міфологізації історії й міфотворчих спрямувань будь-яких побудов української історіографії, сучасні західні автори саме через це заперечують відхід від російсько-центричної візії української історії як апіорі ненауковий, необґрунтований і неприйнятний. Так, рецензент праці Марти Дичок, котра здійснила чергову спробу «зламати західні стереотипи про Україну як лишень відсталий терен у тіні Росії», закинув авторці дотримування «міфу, культивованого науковцями північноамериканської та європейської української діаспори... Насправді ж, століттями слово "Україна" означало слов'янськими мовами не що інше, як просто "прикордоння" Польщі чи Росії...» [24]. За такої настанови з міфом як з терміном можуть відбуватися певні метаморфози. Аналізуючи «міфічні структури національної історіографії як ключовий чин-

ник формування національних ідентичностей, що розвиваються», Е. Вілсон у статті 1998 р. поняття «міф» уживає «у першопочатковому, грецькому сенсі. "Міф" - це наратив, ані неодмінно істинний, ані неодмінно облудний» [25]. Але у книжці 2000-2002 рр. видання він має на меті «деконструкцію, у сенсі викриття» міфів про Україну та її минуле вже і «як злетів уяви українських націоналістів, так і спроб російських та інших націоналістів применшити чи заперечити Україну» [26].

У самій українській історичній науці неодноразово наголошувалося на обмеженості й хибності дотримання архаїчних чи модерних міфоподібних схем. «Вже шосте покоління українських істориків продовжує традицію творення міфів на одній і тій же ірраціональній основі [...]. Застосування цієї концепції зокрема і породжених нею теорій націоналізму взагалі не дає можливості не лише охопити всебічно, а і привабливо висвітлити українську історію для історії світової і навпаки [...]. Слід також у формулі "ідеологія - наука" надати, нарешті, у належності до обох майбутніх версій української і всесвітньої історії перевагу саме другому чиннику - науці і раціональним онтологіям» [27]. Однак остаточно панівним такий погляд у досліджуваному періоді розвитку історіографії так і не став. При цьому суперечливі думки щодо взаємозв'язків міфу та наукової історіографії за нашого часу висловлюють представники різних «категорій» науковців, що дозволяє, гадаємо, говорити про граничну обмеженість таких спроб «класифікації».

Так, наприклад, академік Я. Ісаєвич у дискусії 1995 р. закликав опонентів не втрачати історичної перспективи і розуміти ширість і користь патріотизму як істотного елементу «національного пробудження». «Будьмо ж чесними: чи не є телеологічний підхід типовим для будь-якого патріотичного підручника будь-якої національної історії? ...для доброго американського громадянина сучасна версія американської демократії є телеологічним наслідком попередньої історії Західної цивілізації і її американського відгалуження... Звісно, багато (можливо, навіть більшість) наукових студій не написано так само телеологічно, як підручники, але це справедливо і для України» [28]. Ця його теза набула подальшого розвитку у згаданій колективній праці 2004 р. Історична пам'ять стала невід'ємним елементом суспільної свідомості, що використовувався політичними чинниками. «Національш історіографії тривалий час творили свої "метанаративи", намагаючись підсилити національну свідомість шляхом ідеалізації власних народів чи держав, про-

тиставляючи їх іншим... Національна історія завжди мала риси "політичного проекту" і знаходилась у прямій або опосередкованій залежності від політичних таборів і угруповань... Історіографія розвивалася під тиском методологічної дихотомії: обслуговувати соціальні інтереси ... чи брати участь у формуванні наукової картини світу спільно з іншими природничими і гуманітарними науками. Дискусія з приводу соціальних функцій історії триває в світі донині» [29].

З погляду І. Гирича, міф не слід сприймати «як щось неправдиве, непевне, відмінне від істинного буття». Національний міф - це «головна ідея, що лежить в ідейній основі суспільно-державного розвитку України, вироблена сучасною національною елітою й закладена в ідеологічну основу підручника (курсів наш - К. Г.)» [30]. Тезу В. Потульницького про сталу деміфологізуючу функцію науки, покликану позбавити міфів національну самосвідомість [31], заперечив В. Масненко. Він вбачає в науці також і протилежну функцію міфологізування, особливо в національних координатах, а загальний рух наукової думки спостерігає «у своєрідному коридорі між деміфологізацією та міфологізацією. Це впливає із самої природи історичного пізнання» [32]. Аналізуючи заходи, здійснені в незалежній Українській державі щодо організації вивчення у вищій та середній школах історії України, Р. Лях наполягає на тому, що «історія України є скарбницею досвіду українського народу» і як така має велике значення для розбудови держави, національно-патріотичного виховання громадян, становить основу гуманітарного виховання молоді. Вона має засвідчити, що «обов'язковою умовою існування міцної держави є громадська єдність, злагода в суспільстві», що «створення державності забезпечувало господарський та культурний розвиток українського народу. Утрата ж її вела до жаклих жертв». Саме тому автор вимагає «офіційно визнати "Історію України" дисципліною державницькою» [33].

Беззастережна «деміфологізація» історії наражається на вельми аргументовані заперечення і на рівні суто наукового пошуку. У своїй рецензії на вказану книжку Е. Вілсона відомий канадсько-український історик О. Субтельний виступив проти ідеї англійського автора, за якою національна ідентичність загалом і українська ідентичність зокрема суть, позірно, геть чисто міфи (all about myths), що їх слід «деконструювати» та «реконструювати» заради блага самих українців. Він показав на прикладах, що вимога розглядати національну ідентичність виключно в поняттях міфів та міфотворців призводить до чудернаць-

ких наслідків. Сам О. Субтельний вважає, що, оскільки розвиток української національної ідентичності загально визнано недовершений, то пояснювати такий стан справ у категоріях «старомодності» чи непереконливих «культурних конструктів» - спрощення й одновимірність. Це не дає змоги з'ясувати причини того, чому багато українців воліють обирати власну «уявну спільноту» за можливості піддатися спокусливішим польським, російським чи радянським міфам. «Мабуть, якби автор приділив більшу увагу конкретним історичним процесам, існування української нації було б для нього менш несподіваним» [34].

Звернімо увагу й на те, що згаданим авторам ідеться здебільшого про національні координати у викладанні історії та вихованні тих, хто вивчає її у відповідних закладах. Зазначаючи, що більшість сьогоднішніх посібників з української історії витримано саме в «наступально-пропагандистському ключі» через прагнення реалізувати виховну місію історії, Н. Яковенко вказує, що в науковому дослідженні асоціація сукупного образу минулого з ідеологією національного міфу на тлі надособових цінностей виключає пошуки місця «для буденного життя, для елементів громадянського суспільства, для феномена взаємопроникнення культур і т. ін.». Ця проблема свого роду ненауковості з новітнього погляду притаманна історіографіям більшості постсоціалістичних країн, які донині віддзеркалюють насамперед національну тотожність [35].

У сучасній літературі трапляються й справжні апології міфу. У навчальному посібнику для середніх шкіл поруч із науково-об'єктивним розглядом завдань і перспектив історіографії міститься, приміром, і теза, за якою «український народ ... ось уже тисячі років замешкує землю на пограниччі двох частин світу» [36]. Посилаючись на те, що «у стародавніх греків з-поміж дев'яти муз мистецтв називалася й муза історії Кліо», відомий письменник П. Загребельний проголошує, що «історія - це насамперед мистецтво, а вже тоді наука», а від істориків відтак очікує «знань, фантастичної спостережливості, новизни відкриттів і суджень, безмежно багатомови і стилю викладу, може, й на межі геніальності», «не малописьменного перелицьовування вже написаного (бо документи й попередники брешуть, як усі люди, і всі так звані історичні джерела - це найперше пусті слова про ще інші слова, мовлені колись і вже ніколи не можуть мати ніякого значення), а власного, вистражданого знання історичного перебігу подій, географічних реальностей, закономірностей приро-

ди нашої землі і тих нових понять, які сьогодні окреслюються термінами біосфера й ноосфера...» [37].

* * *

Постійні висування взаємовиключних вимог до історичної науки змушують звернутися до сучасних розв'язань проблеми її «вжиткової вартості». Йдеться як про широкий контекст суспільних викликів, що постають перед історичною наукою, так і про більш конкретне співвідношення історіописання і політичних потреб.

Обізнані в адмініструванні науки фахівці відзначають, що «у наш час навіть високорозвинуті країни вибірково субсидують різні напрями фундаментальних досліджень. В Україні ж декому здається, що на підтримку заслуговують лише ті сфери наукових розробок, які мають безпосередній вихід на економічний результат». Ігнорується «факт, що без стимуляції гуманітарної сфери суто прикладні галузі знань не дадуть очікуваного ефекту. З гуманітарними науками пов'язане формування системи цінностей, орієнтирів та потреб, сталість інтересів суспільства, морально-правовий клімат у державі... Разом з тим гуманітарні дослідження мають значно масштабніше *суспільне відлуння* (курсив наш. - К. Г.) в порівнянні з природничими і точними науковими пошуками». Таким пошукам притаманний «прагматичний потенціал», пов'язаний з актуальними потребами суспільства. «Реконструкція явищ минулого може дати ключ, алгоритм до моделювання сучасних і майбутніх процесів, соціального прогнозування, передбачення перспективних наслідків тих заходів, які здійснюються сьогодні. Тим самим теоретична історіографія, що займається вичленуванням загальних тенденцій розвитку історичного об'єкта, може дати розуміння тих механізмів, які рухають суспільні процеси у певному, бажаному напрямі» [38]. У країнах-лідерах «історики не лише забезпечують розвиток фундаментальної науки, а й суттєво впливають на стан суспільної думки як у себе в країні, так і за її межами, допомагають своїй державі у виробленні оптимального внутрішнього та зовнішньополітичного курсу, осмисленню складних суспільних процесів минулого і сьогодення в масштабах країни, регіону, населеного пункту тощо» [39].

З погляду В. Масненка, «історична думка виступає чинником стримування від падіння у "прірву ірраціоналізму", зберігає наукову вартість історичного знання, чим забезпечує необхідний баланс раціональних та ірраціональних складників національної свідомості» [40]. П. Зашкільняк наголошує: «Важко переоцінити значен-

ня історії, історичних знань у справі формування суспільної свідомості в цілому й громадянства кожної держави зокрема... У такому розумінні історія є своєрідним "паспортом" спільноти, її уявлень про світ і своє місце в ньому». Історичні знання залишатимуться надалі потрібними суспільству, «щоб виконувати свою надзвичайно важливу роль осмислення людьми й спільнотами свого місця в швидкоплинній дійсності» [41]. Як окреслив це Г. Касьянов, після 24 серпня 1991 р. націоналізована історія виконує в Україні «важливі інструментальні функції: легітимації новоствореної держави та відповідної державної еліти, формування просторових та часових уявлень про українську націю, ствердження правомірності й правонаступності існування цієї нації як у свідомості її членів, так і в свідомості суспільств» [42].

Вплив на вивчення історії поточної політики і досі лишається важливим аспектом питання про роль історичної науки в суспільстві. Різний за походженням і спрямуванням тиск на істориків був зумовлений знаковим питанням дискусії 1995 р. у «Slavic Review» про саму наявність в Україні історії. Свого часу О. Субтельний наголошував, що «хоч корисність історії довго була предметом суперечок, усі згодні з одним: нації не можуть без неї обійтися». Оскільки процес «віднайдення» минулого нації відбувається у дуже напруженому політичному й соціально-економічному контекстах, він залишається «приголомшливим». «Нині майже так само важко уникнути змішування історії та політики, як це було за радянського періоду. Але, звісно, тепер тиск виходить з дуже розмаїтих джерел... Суспільство витискає з істориків нову візію минулого. Ще залишається під питанням, чи зростання суспільної зацікавленості стає істориків у пригоді, а чи на заваді. Небезпека ясна: українські історики, які ніколи не відзначалися готовністю протистояти тискові, можуть заходитися писати відповідно до очікувань громадськості... сповзти до звичної ролі "визначення й викриття" винуватців» [43].

Подібні перестороги непоодинокі. На думку С. Величенка, розгляд історіографії як засобу відбудови чи поживлення національної свідомості заважає засвоєнню сучасних підходів соціологічної, психологічної та компаративної історіографії. Автор дуже наочно так сформулював свої застереження: «У ХІХ ст. Якоб Буркгардт був набагато кращим істориком за Генріха фон Трейчке. Перший, однак, мав менший вплив на сучасників, ніж останній, котрий зажив слави як популяризатор та апологет Бісмаркової політики

"заліза і крові". У Росії та Україні на початку 90-х років історики наразилися на спокусу стати новітніми Трейчке» [44]. Гострота ситуації збереглася практично подосі. Вже 1999 р. О. Реєнт зазначив, що «подвійне навантаження в даній ситуації відчувають історики..., оскільки вони вирішують не лише суто наукові, фундаментальні питання, але й виконують соціальний запит громадськості та держави, накреслюючи на підставі досвіду минулого і сучасного орієнтири на далеку і близьку перспективу» [45].

* * *

Скидається на те, що «функціональні» та до певної міри методологічні недоліки практично збігаються з визначеннями функцій історії в сучасному українському суспільстві. Критерієм же визначення вітчизняних недоліків у більшості праць є переважно ситуація в західній історичній науці.

У центрі уваги XIX Міжнародного конгресу історичних наук (м. Осло, 6-13 серпня 2000 р.), що підсумовував історичний розвиток за минуле тисячоліття й визначав подальші перспективи, були кардинальні питання інтерпретації історичного процесу. Гостроактуальною виявилася тема «Корисність історії і зловживання нею, відповідальність історика в минулому і тепер», в контексті якої йшлося про максимальне поєднання «наукової об'єктивності з прагненнями істориків відповідати на запити і потреби суспільств, у яких вони живуть», значення ідеалу інтелектуальної чесності, необхідність дотримуватися засад логічного мислення й уникати тенденційного використання історичних міфологій. За нашого часу в міжнародній спільноті істориків запанувала думка, що попри відверте стремління держав і політиків обмежувати свободу наукової творчості, нав'язувати населенню вигідні ідеологічні стереотипи, впливати на працю істориків, наукова етика вимагає незалежності дослідника від влади і політики, а історичні знання суть не так об'єктивне відображення минулого, як «продукт людського інтелекту... і навіть особистого досвіду історика» [46]. Якщо виходити з таких визначень, то згадане вище «суспільне відлуння» виявляється цілковито «протинауковим» і, як наслідок, безпідставним. Мабуть, якщо подібне визначення історичних знань цілком справедливе, воно вимагає не їхньої популяризації, а широкої кампанії з роз'яснення *неважливості* історичних відомостей.

Крайнощі й тут дивним чином збігаються. «Абсолютно наукове» розуміння суті історичних знань, яке доконечно викликає асоціації з відомими гаслами на кшталт «мистецтво заради мис-

тецтва», по-перше, скасовує будь-який вимір наукової об'єктивності, а по-друге, позбавляє історика будь-якої «відповідальності». Набуваючи жаданої свободи творчості, цей останній втрачає доцільність фінансової підтримки, бо необ'єктивні «інтерпретації» можуть зіставлятися лише між собою задля визначення інтелектуальної вправності їх авторів. По-третє ж, таке розуміння відкриває простір маніфестам міфотворчості, подібним до імперативів П. Загребельного. Та цей справді «фантастично спостережливий» панегірик міфологічній історії-мистецтву водночас містить, здається, і наочні докази неспроможності таких очікувань. Проголошене автором побажання неможливо виконати. «Скасування» документів, праць попередників і всіх «так званих історичних джерел» неодмінно скасовує нібито бажані знання, спостережливість, відкриття й нові судження. Безмежно багаті мовою і стилем виклади фантазування й мемуари залишають єдиним «власне, вистражданим знанням». Якби хтось захотів відгукнутися на такі рекомендації, то зі значними зусиллями видобути з порожнечі високохудожні компліменти народів та поколінням предків (які, до того ж, обов'язково мають ні в чому не збігатися з попереднім доробком істориків та джерельним матеріалом) постануть як апіорі недостовірні, хибні, штучні тощо, а відтак обов'язково міститимуть власне заперечення на користь будь-якої іншої побудови - у тому числі й «ворожого міфу». Судячи з усього, історія здатна претендувати на суспільне зацікавлення, визнання, повагу й ужитковість лише за прагнення таки представляти об'єктивну реконструкцію минулого, демонструвати не лише «як воно було», а й «що саме було» і «чому так було».

* * *

Водночас, імперативом для наукових знань і процесу їх створення від початку інституціоналізації історії є неупереджене ставлення до історичних подій і явищ у пошуку й судженнях. Запобігає упередженості критичний підхід до історичних подій, процесів, явищ, «що в методологічних вимірах західної історіографії означає заперечення ціннісних критеріїв: добре чи погано» [47]. Тому не дивно, що в сучасній літературі доволі поширеним є ще один (третій) погляд на співвідношення наукового й суспільно значущого чинників сучасної історіографії. Цей погляд ґрунтується на визнанні існування й поширення історичних знань у кожному суспільстві на кількох рівнях, - від «міфологізованих традицій побутового взірця» до академічних видань, визнанні, що «фахове історіописання може здій-

снюватися лише на критично осмислених візр-цях світової історичної думки», а «емоційний міф завжди матиме більшу притягальність, ніж науковий факт, який йому суперечить» [48].

Є прихильники ідеї «порятунку» обох зазначених рівнів один від одного. За спостереженням В. Масненка, деякі сучасні українські дослідники схильні виділяти якусь специфічну «глибоку народну історичну пам'ять», протиставляючи її при цьому «офіційній історії». Автор припускає, що такі твердження впливають з некоректного розуміння природи самого явища пам'яті, яке призводить до штучного протиставлення різних форм історичної пам'яті [49]. З другого боку, виникають спонуки до запровадження понять «наукова» та «національна історіографія» як правомірних складових частин української історіографії. На думку прихильників цього погляду, *наукова історія* взагалі «не може бути національною... Наука не знає кордонів, релігійних чи ідеологічних обмежень. Для неї не існує заборонених тем, особистих замилювань, недоторканих святощів. Науковець... повинен продукувати об'єктивні, логічно обгрунтовані знання, аргументовані висновки та думки всіх відтінків. Ці риси очевидно притаманні історичній науці, тоді як орієнтована на певні ідеали національна історіографія... прагне до конечності, визначеності, впевненості в тому що "усе так і було насправді"» [50]. Ця наука є важливою, але далеко не єдиною складовою частиною науково і національно зорієнтованої української історіографії [51]. Словом, протистояння історії для фахівців (історичних знань, які слугують збагаченню людського пізнавального досвіду) та історії «для підкріплення сердець» (історичних знань, пристосованих до актуальних суспільних потреб) триває й далі, всюди «витримуючи постійні атаки як з боку "ревнителів" служіння суспільству, так і критиків з боку "чистої науки"» [52].

Але між повним запереченням міфотворчого чинника в історіографії та його апологетикою існує поле для «проміжних» поглядів. Один з можливих представлений численними статтями Н. Яковенко. Він полягає в тому, що підгрунття колективної ідентичності здатні творити лише прості, емоційно переконливі й однозначні істини національної міфології - «лише певні квазі-об'єкти, за посередництвом яких минулому надається внутрішній сенс, зв'язність і послідовність, а головне - здатність проектуватися на майбутнє». Наївність і спрощення властиві будь-якій національній історії, препарованій для потреб «історичної традиції», і «поважний клопіт» поля-

гає в тому, що «в Україні до сьогодні не делімітовано кордону між історією як критичною дисципліною й історією як наріжним каменем "культури пам'яті"». Цілком очевидно, що по інтелектуальних заколотах ХХ ст. дослідницька історія й історична дидактика пішли різними шляхами («втративши в епістемологічних сум'яттях статус непомильної *lux veritatis*, історія zarazом змушена була зрестися диплому *magistra vitae*»). Відтак серед визнаних кризових факторів має посісти належне місце й визнання нагальної потреби «розщеплення жанрів» дидактичної (підручничкової та науково-популярної) і дослідницької історії [53].

Безперечно, що подібна делімітація має виразну привабливість для адептів сучасного академізму. Вона, мабуть, справді дозволила б рішучіше взяти курс на оновлення змісту й іміджу бодай «верхівки айсберга» вітчизняної історичної думки. Але на заваді постане позірна невикористовуваність одержаних «нарацій» в актуальному національному проекті, їх чудернацьке «суспільне віддуння» і практично єдина можливість виконання лише завдяки т. зв. незалежним джерелам підтримки. Не дивно, відтак, що серед істориків досі домінує «прагнення до патріотичної, ексклюзивної за типом історії», а заклики до постмодерністських чи постколоніальних реінтерпретацій пов'язані радше з модою, а не з реальним методологічним вибором [54].

Навіть тоді, коли деклароване прагнення реінтерпретації аж ніяк не є «модою», в реальних умовах сьогоднішньої України воно може видаватися дещо нереальним «благим наміром». Автори редакційної передмови до першого випуску періодичного збірника «Історія та історіографія в Європі» виділяють у країнах Східної Європи «два протилежних напрями в національних історичних науках»: прагнення до інтернаціоналізації наукових досліджень і зміцнення міжнародних контактів між представниками фахової гільдії на противагу відродженню застарілих національних концепцій та інтерпретацій, реанімації традиційних і народженню нових національних «міфів». Вони рішуче приєднуються до першого напрямку і «відкрито виступають проти нової історичної "міфотворчості" на угоду будь-яким релевантним політичним обставинам», зазначаючи водночас, що протягом останнього десятиліття українська історична наука «все ж віддаляється від критичного розгляду свого минулого, а це перешкоджає творчому "діалогу" з представниками "західної" частини професійної гільдії» [55]. Водночас вони цілком свідомі того, що національна історія як «специфічна форма історичної

репрезентації з метою формування національної держави», яка «створює відповідні цьому завданню суспільні умови у вигляді широкої національної історичної культури або ж впливає на самовизначення існуючої національної свідомості», має за своє найважливіше завдання легітимізацію рівного членства в сім'ї європейських держав, завжди розуміється як політичний проект [56].

Ситуації безпомилково свідомо сама авторка викладеної вище пропозиції. «...Так чи так, перед нами нині стоять не ті самі завдання, що перед архітекторами "Європейського Дому" ... ми хоч-не-хоч мусимо спершу зліпити до купи те, що нам хотілося би примістити на мапі європейського мультикультуралізму - свою українську ідентичність. Отже, наша провінційна та немодна *magistra vitae* має спершу навчити нас національного, і на те немає ради. Ось чому в мене не викликає сумніву, що дидактична історія - у її сьогоднішньому українському виконанні - повинна якоюсь продуманою мірою координуватися з "дорогими серцю істинами", тобто з історичною пам'яттю та національною історичною свідомістю» [57]. Але в українській історіографії є і більш категоричний погляд на єдність сучасної історичної науки не лише на рівні «міф» - дидактика, а й на рівні дидактика - наука. Я. Ісаєвич, зокрема, висловив незгоду «з тим, що національно-державний зразок історичного процесу є застарілим і має бути полишений патріотичним вчителям історії та політикам, які розбудовують державу. Якщо витонченіші історики уникатимуть цієї царини, історична освіта постраждає» [58]. Цю тезу розвинув і Л. Зашкільняк, вказавши, що «зближення фахової та виховної історії можливе передусім на рейках все більшого "онауковлення" знань про минуле. Останнє не претендує на "абсолютну правду", а лише демонструє його багатозначність і різноманітність» [59].

Необхідність спільної історичної свідомості для успішного довершення національно-державного будівництва є загальновизнаною. Загально-визнаним також можна вважати факт, що творення нації як класичний «незавершений проект модерності» маємо довершувати на зламі ХХ-ХХІ ст. [60]. Не сформовано остаточно й український національний історичний міф, який далі має бути «реінтегрований» - з двох [61] або й більше окремих і суперечливих «історій». Відтак, очевидно, не сформувалася вповні й не здатна функціонувати в очікуваний спосіб історіографія, умовно названа Г. Касьяновим «нормативною» («історіографія, що формулює пізнаваль-

ний та інтерпретаційний канон, обслуговуючи безпосереднє або опосередковане замовлення правлячої політичної еліти ... вмонтована до пануючої ідеологічної системи» [62]).

«Типовий» національний міф за класичних умов доби постання таких міфів зазвичай був пов'язаний із цілою низкою небезпек. Крім провінціалізму та зближення історичної науки з ненауковою публіцистикою, ідеологізація та політизація історії «спричиняє не лише консолідацію нації та держави, а й призводить до протиставлення і навіть "натравлювання" народів один проти одного; історичні стереотипи можуть використовуватися для досягнення антигуманних політичних цілей» [63]. Судячи з усього, лише авторитетна наука дійсно сучасного рівня здатна сприяти оформленню недовершеного «міфу» України на бажаний лад — «на такій площині, щоб ці ідеї не були джерелом чергових міжнаціональних конфліктів, а, навпаки, зміцнюючи самоповагу до власної нації, не порушували повагу до нації-сусіда» [64]. У такий спосіб вимога загальноєвропейського та світового контексту української історії набуває водночас смислу «створення об'єктивної, загальної для націй Східної і Центральної Європи єдиної історичної дійсності» [65]. Саме сучасні методи історичного дослідження, насамперед моделі порівняльної історіографії, здатні сприяти тій «деінсталяції окремих "ексклюзивістських" складових» міфу, що відповідає реаліям європейських інтеграційних процесів [66].

Знову є сенс повернутися до тематики ХІХ Міжнародного конгресу історичних наук де, зокрема, розглядалася «Корисність історії і зловживання нею, відповідальність історика в минулому і тепер». В умовах багатовимірного тиску на українських істориків (різних версій «соціального замовлення» й академічних спонук до методологічних новацій та відмови від «метанаративу») їхня фахова відповідність і відповідальність набувають надзвичайної ваги. Ще 1993 р. О. Субтельний попереджав, що «оскільки історики України розпочинають відлушувати шари перекручень, накопичені протягом радянського періоду, і заповнювати прогалини у своїй недорозвиненій історіографії, від них очікуватимуть праці за стандартами сучасної науки. Якщо вони виконають завдання недосконало, то тільки погіршать наявний розлад почуття ідентичності і тривке почуття неповноцінності, що його радянська система накинута їхнім співвітчизникам. Якщо вони здійснять реконструювання значущого минулого добре, їхні зусилля матимуть істотний вплив на здатність їхнього суспільства про-

класти курс до багатообіцяючого майбутнього» [67]. На очах переважної більшості сучасних українських істориків не витримав зіткнення із замовчуваними фактами й загальнолюдськими цінностями як підставою суджень радянський історичний міф, витворений зусиллями цілого історичного «істеблшменту» п'ятнадцяти республік упродовж кількох десятиліть за заздалегідь створених умов майже цілковитої позаконкурентності. Будь-який новий «канон», як би його не називати - міф, норма тощо — неодмінно має бути життєздатний, справді витривалий щодо критики і придатний для абсорбції потенційних джерельних відкриттів і тлумачень, узгоджений і порівнюваний з реаліями історії сусідів і меншин тощо. Подібні здатності може забезпечити виняткова понятійна та методологічна «невразливість», про необхідність якої належить постійно дбати.

* * *

У літературі не раз відзначалися й позитивні зрушення у вітчизняній історіографії. Розширюється доступ до повного спектру праць вітчизняних і зарубіжних авторів, практично зникає поділ на вітчизняну й діаспорну науку, міцнішають контакти із зарубіжними фахівцями, до наукового обігу вже введено і продовжують вводитися нові масиви джерел. Зростає увага до регіональної історії та мікроісторії, тенденція до «професіоналізації» історичної науки та імунітет до квазіпатріотичної риторики. Все це дозволяє говорити про оптимістичні перспективи і позитивні зрушення в «онауковленні» української історіографії, доланні «традиційної провінційності» [68]. Україна утримується «в групі держав з власним потенціалом історичних наукових кадрів» [69]. До найактуальніших завдань фахівці нині відносять подолання панівного впливу «вжиткового минулого» і пізнання справжніх глибинних чинників історичного і культурного

процесів, «вирівнювання асиметрії у дискурсах української та західної історіографій», «теоретичні новації на основі синтезу власної історіографічної спадщини і досягнень зарубіжної історіографії», з'ясування взаємозв'язку між структурами й практикою суб'єктів, реконструкцію внутрішнього сприйняття і переосмислення людиною подій, впливу владних структур і культурних процесів [70].

Маючи чіткі орієнтири подальшого руху в площині сучасної світової історіографії, українська історична наука доби незалежності розвивається за своїми об'єктивними закономірностями, добираючи найадекватніші шляхи і прийоми пов'язання новітніх історичних методів із актуальними потребами не до кінця трансформованого суспільства. Ідея прискорення цього процесу через уникнення надмірної залежності від дидактично-виховних завдань історії та форсоване розмежування різних рівнів функціонування історичних знань поки що не набула поважної підтримки. Натомість видається бажаним посилення уваги до «нормативної» історіографії. Радше умовне існування її різнопланових і різною мірою авторитетних «прототипів» мало б змінитися консенсусом фахової громади істориків України заради усунення неприйнятних тез традиційного історичного міфу й оформлення більш надійних підвалин історичної свідомості нової європейської нації. Розв'язання такого завдання стимулювало б суспільні потреби у фундаментальних історичних дослідженнях справді сучасного рівня, прискоренні модернізації методологічного арсеналу й набутті фахівцями реальної свободи наукового пошуку.

Надалі видавалось би доцільним докладніше розглянути, як саме і за яких умов дійшло до подолання історіографічних «міфів» у форпостах найновішої історичної науковості, і до якої реально міри це сталося.

1. Див.: Колесник І. І. Українська історіографія (XVIII-початок XX століття).- К., 2000. - С. 5-8; 9-14.

2. Див., зокрема: Білокінь С. Чи маємо ми історичну науку? // Наше минуле: Журнал незалежної історичної думки.- К., 1993.- Ч. 1 (6).- С. 4-16; Subtelny O. The current state of Ukrainian historiography // Journal of Ukrainian Studies.- 1993.- Vol. 18.- № 1-2 (Summer - Winter).- P. 33-54; Hagen M., von. Does Ukraine have a history? // Slavic Review.-1995.- Vol. 54.- № 3.- P. 658-673; Grabowicz G. Ukrainian studies: framing the context // Ibid.- P. 674-690; Isaievych I. Ukrainian studies - exceptional or merely exemplary? // Ibid.- P. 702-708; Plokhly S. M. The history of a «non-historical» nation: Notes on the nature and current problems of Ukrainian historiography // Ibid.- P. 709-716; Sydorenko A. Post-colonialism and Ukrainian historiography // Україн-

ський історик. - 1999. - Т. 34.- № 2-4 (141-143).- С. 143-161; Таран Л. В. Провідні тенденції світової історіографії в XX ст. та проблеми кризи сучасної української історичної науки // Укр. істор. журн. - 1998.— № 5; 1999.- № 1; Реєнт О. П. Сучасна історична наука в Україні: шляхи поступу // Укр. істор. журн.- 1999.- № 3; Головка В. В. Криза сучасної української історичної науки: теоретичний та історіографічний контекст: Автореф. дис... канд. істор. наук.- Д., 2000.- С. 51-63; Потульницький В. А. Україна і всесвітня історія: Історіософія світової та української історії XVII-XIX століть.- К., 2002; Сахновський Є. Українська історіографія: логіко-гносеологічний аналіз поняття // Міжнародний науковий конгрес «Українська історична наука на порозі XXI століття» (Чернівці, 16-18 травня 2000 р.); Доповіді та повідомлення.- Чернівці,

- 2001.- Т. 1.- С. 130; *Касьянов Г.* Ще не вмерла українська історіографія // *Критика*.- Ч. 4; *Яковенко Н.* Одна Кліо, дві історії // *Критика*.- Ч. 12; *Касьянов Г.* Современное состояние украинской историографии: методологические и институциональные аспекты // *Ab Imperio*.- 2003.- № 2.
3. Українська історіографія на рубежі століть: Матеріали міжнародної наукової конференції 25-26 жовтня 2001 р. / Наукові праці Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету. Історичні науки.- Кам'янець-Подільський, 2001.- Т. 7 (9); *Стельмах С. П.* У пошуках утраченої правди: теоретичні дискусії в сучасній українській історіографії // *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Історія*.- 2002.- Вип. 63-64.- С. 12-14.
 4. Українська історіографія на зламі XX і XXI століть: здобутки і проблеми.- Львів, 2004.- 406 с.
 5. Nation-building in the post-Soviet borderlands: the politics of national identities / G. Smith, V. Law, A. Wilson et al.- Cambridge, 1998.- P. 23, 47.
 6. *Velychenko S.* Shaping identity in Eastern Europe and Russia: Soviet-Russian and Polish accounts of Ukrainian History, 1914-1991.- New York, 1993.- P. 221.
 7. *Стельмах С. П.* Вказ. праця.- С. 13.
 8. Українська історіографія на зламі XX і XXI століть.- С. 3.
 9. *Стельмах С. П.* Вказ. праця.- С. 14.
 10. *Зашкільняк Л.* Методологічні аспекти світового історіографічного процесу і сучасна українська історична наука // *Українська історіографія на зламі XX і XXI століть*.- С. 43-44.
 11. *Сухий О.* Історіографічні дослідження // *Там само*.- С. 97.
 12. Див.: *Зашкільняк Л. О., Сирота П. Б.* Міжнародна наукова конференція у Львові «Виклики сучасної історіографії: світовий та український контексти» // *Укр. істор. журн.*- 2002.- № 2.- С. 152. До речі, «прив'язаність до традиційних позитивістських підходів» притаманна, на думку О. Субтельного, також і середовищу представників діаспорної української історіографії, а погляд на «корінь зла» не стільки в рівні оволодіння світовим досвідом, скільки у наявному кадровому потенціалі поділяє і Я. Дашкевич (Див.: *Сухий О.* Вказ. праця.- С. 96).
 13. *Зашкільняк Л.* Методологічні аспекти світового історіографічного процесу і сучасна українська історична наука.- С. 56.
 14. *Дашкевич Я.* Дорогами української Кліо: Про становище історичної науки в Україні // *Україна в минулому*.- Київ; Львів, 1996.- Вин. 8.- С. 56.
 15. *Гирич І.* Чи суперечить національний міф історичній правді? // *Українська історична дидактика: Міжнародний діалог (фахівці різних країн про сучасні українські підручники з історії): Збірник наук. статей*.- К., 2000.- С. 47-50.
 16. *Сидоренко О.* Постколоніалізм і українська історіографія // *Генега: Філософія. Історія. Політологія*.- 1998.- № 1-2(6-7).- С. 123.
 17. Там само.- С. 124; *Касьянов Т.* «Націоналізація» історії: нормативна історіографія, канон та їхні суперники // *Українська історіографія на зламі XX і XXI століть: здобутки і проблеми*.- С. 65.
 18. *Sydorenko A.* Op. cit.- С. 149-150; *Яковенко Н.* Кілька спостережень над модифікаціями українського національного міфу в історіографії // *Дух і літера*.- 1998.- № 3-4.- С. 113-124. Є, однак і нарікання на «применшення» цієї перемоги інтерпретації української історії тим фактом, що деякі наукові авторитети її не поділяють (*Козут З.* Коріння ідентичності: Студії з ранньо-модерної та модерної історії України.- К., 2004.- С. 296).
 19. *Plochy S. M.* Op. cit.- P. 711.
 20. *Hagen M., von.* Op. cit.- P. 666.
 21. *Kappeler A.* Ukrainian history from a German perspective // *Slavic Review*.- 1995.- Vol. 54.- № 3.- P. 692.
 22. *Зашкільняк Л. О., Сирота П. Б.* Вказ. праця.- С. 152.
 23. *Haigh E.* Ukrainian historiography // *A Global Encyclopedia of Historical Writing*.- New York; London, 1998.- Vol. 2.- P. 905-906.
 24. *Varfolomeyev O.* Losing the Heartland // *Transitions-Online* <<http://www.tol.cz/frartic/bksep002.html>> (17 Oct. 2000).- Rec. ad op.: *Dyczok M.* Ukraine: movement without change, change without movement.- Harwood Academic Publishers, 2000.- 164 p.
 25. Nation-building in the post-Soviet borderlands: the politics of national identities / Smith G., Law V, Wilson A. et al.- Cambridge, 1998.- P. 23.
 26. *Wilson A.* The Ukrainians: Unexpected Nation; 2nd ed.- New Haven; London, 2002.- P. xi-xii.
 27. *Потульницький В. А.* Українська та світова історична наука: Рефлексії на межі століть // *Укр. істор. журн.*- 2000.- № 3.- С. 36.
 28. *Isaievych Ia.* Op. cit.- P. 705, 707-708.
 29. *Зашкільняк Л.* Вказ. праця.- С. 42-43.
 30. *Гирич І.* Чи суперечить національний міф історичній правді? - С. 47-50.
 31. *Потульницький В. А.* Українська та світова історична наука: Рефлексії на межі століть // *Укр. іст. журнал*.- 2000.- № 1.- С. 6.
 32. *Масненко В. В.* Історична пам'ять як основа формування національної свідомості // *Укр. істор. журн.*- 2002.- № 5.- С. 56.
 33. *Лях Р. Д.* Здобутки і завдання подальшого вивчення історії України // *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Історія*.- 2002.- Вип. 63-64.- С. 7, 9.
 34. *Subtelny O.* [Recensio] // *The American Historical Review*.- Vol. 107.- Issue 5. <http://www.historycooperative.org/journals/ahr/107.5/br_162.html> (17 Feb. 2004).- Rec. ad op.: *Wilson A.* The Ukrainians: unexpected nation.- New Haven: Yale University Press. 2000.- XVIII-366p.
 35. *Яковенко Н.* Кілька спостережень над модифікаціями українського національного міфу в історіографії // *Дух і літера*.- 1998.- № 3-4.
 36. *Загребельний П.* Україна крізь віки // *Україна крізь віки: навчальний посібник з історії України для середніх шкіл / Збірник статей*.- К., 2000.- С. 8-9.
 37. *Загребельний П.* Вийти із задзеркалля // *Там само*.- С. 12-13.
 38. *Резнт О. П.* Вказ. праця.- С. 3, 20.
 39. *Мицик Ю.* Світовий рівень - українській історичній науці // *Україна крізь віки*.- С. 31.
 40. *Масненко В. В.* Історична пам'ять як основа формування національної свідомості.- С. 55.
 41. Українська історіографія на зламі XX і XXI століть: здобутки і проблеми.- С. 3-4.
 42. *Касьянов Г.* Вказ. праця.- С. 60.
 43. *Subtelny O.* The current state of Ukrainian historiography.- P. 35, 53-54.
 44. *Velychenko S.* Shaping identity in Eastern Europe and Russia: Soviet-Russian and Polish accounts of Ukrainian history, 1914-1991.- New York, 1993.- P. 222.
 45. *Резнт О. П.* Вказ. праця.- С. 3.

46. Див.: *Ісаєвич Я. Д.* XIX Міжнародний конгрес істориків в Осло // *Укр. істор. журн.* - 2001. - № 1. - С. 159; *Зашкільняк Л.* Вказ. праця. - С. 39-40.
47. *Горбань Ю. А., Горбань Г. Ю.* Історія України: пріоритети неупередженого пізнання // *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Історія.* - 2002. - Вип. 63-64, С. 11-12.
48. Українська історіографія на зламі XX і XXI століть: здобутки і проблеми. - С. 4.
49. *Масненко В. В.* Історична пам'ять як основа формування національної свідомості. - С. 53.
50. У ширшому контексті цей часто цитований і глумачений вислів Леопольда фон Ранке з передмови до його першої книжки «Історія романських та германських народів, 1494-1635» (1824) має такий вигляд: «Man hat der Historie das Amt, die Vergangenheit zu richten, die Mitwelt zum Nutzen zukünftiger Jahre zu belehren, beigemessen: so hoher Aemter unterwindet sich der gegenwärtige Versuch nicht: er will blos zeigen, wie es eigentlich gewesen ist» (*Ranke L. Sämtliche Werke.* - Leipzig, 1885. - Bd. 33/34. - S. VII). Варіант перекладу: «На історію поклали обов'язок звертатися до минулого, напучувати нинішнє покоління заради блага майбуття. На такі високі цілі це дослідження не зазіхає; воно має на меті лишень показати, як було насправді». Таким чином, ця теза Ранке на ділі знаменує виразну наступну віху після Цицеронового «*Historia vero testis temporum, lux veritatis, vita memoriae, magistra vitae, nuntia vetustatis, qua voce alia nisi oratoris immortalitati commendatur?*» (А історія - свідок часів, світло істини, життя пам'яті, учителька життя, вісниця старовини - у чому, як не в промові оратора, знаходить безсмертя? - *Промова «Про оратора» II, 9, 36*), тобто саме відмову від розв'язання безпосередніх завдань повчально-просвітницької міфотворчості.
51. *Сахновський Є.* Українська історіографія: логіко-гносеологічний аналіз поняття // Міжнародний науковий конгрес «Українська історична наука на порозі XXI століття» (Чернівці, 16-18 травня 2000 р.). Доповіді та повідомлення. - Чернівці: Рута, 2001. - Т. 1. - С. 131.
52. Українська історіографія на зламі XX і XXI століть: здобутки і проблеми. - Львів, 2004. - С. 4.
53. *Яковенко Н.* Одна Клію, дві історії // *Критика.* - 2002. - № 12.
54. *Касьянов Г.* Современное состояние украинской историографии." методологические и институциональные аспекты // *Ab Imperio.* - 2003. - № 2.
55. Інтернаціональні впливи - національні традиції: національні історичні культури та історіографії в Європі // *Історія та історіографія в Європі.* - К., 2003. - Вип. 1-2. - С. 9.
56. Там само. - С. 7-8.
57. *Яковенко Н.* Одна Клію, дві історії.
58. *Isaievych Ia.* Op. cit. - P. 706.
59. *Зашкільняк Л.* Вказ. праця. - С. 43.
60. *Касьянов Г.* «Націоналізація» історії: нормативна історіографія, канон та їхні суперники. - С. 60.
61. *Plokhу S. M.* Op. cit. - P. 712-713; *Козут З.* Вказ. праця. - С. 298-299; та ін.
62. *Касьянов Г.* Современное состояние украинской историографии ...
63. Українська історіографія на зламі XX і XXI століть: здобутки і проблеми. - Львів, 2004. - С. 5; *Зашкільняк Л.* Вказ. праця. - С. 42-43.
64. *Дашкевич Я.* Болючі проблеми в історії Східної Європи // *Україна вчора і нині: Нариси, виступи, есе.* - К., 1993. - С. 3.
65. Там само. - С. 7-9.
66. *Зашкільняк Л. О., Сирота Р. Б.* Вказ. праця. - С. 149; *Касьянов Г.* «Націоналізація» історії: нормативна історіографія, канон та їхні суперники. - С. 65. «Сьогоднішня "корекція лояльності" по-європейськи вже не апелює до "нашої звитяжної історії", бо в Європейському Союзі таких "звитяжних історій" було би надто багато, а наслідки їх зіставлення: див. Першу та Другу світові війни» (*Яковенко Н.* Одна Клію, дві історії).
67. *Subtelny O.* The current state of Ukrainian historiography. - P. 54.
68. *Isaievych Ia.* Op. cit. - P. 708; *Таран Л. В.* Провідні тенденції світової історіографії в XX ст. та проблеми кризи сучасної української історичної науки // *Укр. істор. журн.* - 1999. - № 1. - С. 86; *Рубльов О.* Дослідження проблем тоталітарного минулого в сучасній українській історіографії // Міжнародний науковий конгрес «Українська історична наука на порозі XXI століття» (Чернівці, 16-18 травня 2000 р.). Доповіді та повідомлення. - Чернівці, 2001. - Т. 1. - С. 319; *Колесник І. І.* Вказ. праця. - С. 12-13, 130; *Зашкільняк Л.* Вказ. праця. - С. 56.
69. *Мицик Ю.* Вказ. праця. - С. 32.
70. *Sydorenko A.* Op. cit. - С. 124, 145; *Яковенко Н.* Одна Клію, дві історії; *Стельмах С. П.* Вказ. праця. - С. 14; Інтернаціональні впливи - національні традиції: національні історичні культури та історіографії в Європі. - С. 12.

К. Гломозда

STATE OF THE UKRAINIAN HISTORIOGRAPHY AND DEFINING OF ITS ROLE IN THE CONTEMPORARY SOCIETY

Ukrainian history science has clear reference points of subsequent advancement in the achievements of contemporary world historiography and develops after objective regularities. It seeks the most adequate ways and devices of linking the newest history methods with the actual necessities of inconclusively transformed society. The removal of unacceptable theses of traditional historic myth and shaping of more reliable foundations of a new European nation's historic consciousness would stimulate public demand for fundamental historic researches, for acceleration of methodological modernization, and acquisition of the real freedom of scientific search by specialists.